

De samenhang tussen ouderlijke warmte en sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen tussen de 12 en 48 maanden

Auteurs: Hof, Talisa 3339408
Maes, Kimberley 3242293
Merkies, Lindsey 3339637
Wel, Mirte van der 3362515

Docent: Marjolein Verhoeven

Cursus: Bachelorthesis: *Opvoeden: Hoe doen ouders in Nederland dat?*

Datum: 15 juni 2011

Samenvatting

Achtergrond In veel van de bestaande onderzoeken naar de samenhang tussen ouderlijke warmte en sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen, is de rol van vader onderbelicht gebleven. Ook is het onderzoek naar jongere kinderen schaars. Het huidige onderzoek richt zich daarom op jonge kinderen en betreft zowel vaders als moeders in het onderzoek. Het doel is zicht te krijgen op de samenhang tussen ouderlijke warmte en sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen tussen de 12 en 48 maanden ($M = 30$, $SD = 9.64$).

Methode Alle deelnemende ouderparen ($N=307$) hebben vragenlijsten ingevuld over de opvoeding van hun kind. Moeders vulden daarnaast nog vragenlijsten in over de ontwikkeling van hun kind.

Resultaten en conclusie Resultaten tonen dat moeders meer warmte geven dan vaders. Voor beide ouders geldt dat meer warmte samenhangt met minder problemen in de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Moederlijk warmte blijkt samen te hangen met minder externaliserend probleemgedrag van kinderen, dit geldt niet voor vaderlijke warmte. Verder komt naar voren dat er geen verschillen in sociaal-emotionele ontwikkeling zijn tussen jongens en meisjes, betreft het behalen van sociaal-emotionele mijlpalen. Jongens laten wel meer externaliserend probleemgedrag zien dan meisjes. Warmte van vaders en moeders is niet van verschillend belang voor jongens en meisjes. Dit onderzoek toont aan dat zowel vaderlijke als moederlijke warmte samenhangt met de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen tussen de 12 en 48 maanden. Het is daarom aan te raden vaders meer te betrekken in preventie- en interventieprogramma's voor problemen in de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen.

Introductie

In de eerste levensjaren ontwikkelt een kind zich binnen de context van het gezin op zowel fysiek, cognitief als sociaal-emotioneel gebied (Carr, 2006). Vooral de sociaal-emotionele ontwikkeling lijkt een voorspeller te zijn van het al dan niet ontwikkelen van probleemgedrag op latere leeftijd, zoals driftbuien, angsten en leerproblemen (Caulfield, 1996; Gilliom & Shaw, 2004; Wicks-Nelson & Israel, 2009). Deze problemen zijn volgens Klein-Velderman, Crone, Wiefferink en Reijneveld (2010) op latere leeftijd moeilijk te behandelen, terwijl bij vroege signalering behandeling makkelijker verloopt.

Uit onderzoek blijkt de opvoeding, de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen te beïnvloeden (Maccoby, 2000; Van Aken, 2008; Zimmer-Gembeck & Thomas, 2010). Er is echter nog onvoldoende onderzoek verricht om hier over een compleet beeld te schetsen. Zo zijn vaders tot nu toe vaak onderbelicht gebleven, omdat verwacht wordt dat voornamelijk moeders de belangrijkste opvoedingstaak vervullen (McKinney & Renk, 2008). Ook richt veel onderzoek zich op kinderen rond de zes jaar en adolescenten als het gaat om opvoedingsinvloeden; jonge kinderen worden vaak niet onderzocht. Dit lijkt een tekortkoming te zijn in de bestaande wetenschappelijke literatuur, omdat juist wel wordt verwacht dat opvoeding in de jonge kinderjaren een voorspeller is voor het gedrag op latere leeftijd (Caulfield, 1996; Maccoby, 2000).

In het huidige onderzoek wordt specifiek gekeken naar de opvoedingsdimensie warmte van zowel vaders als moeders en wat hier het belang van is voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen tussen de 12 en 48 maanden. Onderzoeken suggereren dat vooral de opvoedingsdimensie warmte een belangrijke voorspeller is voor minder problemen in de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen (Waylen, Stallard & Stewart-Brown, 2008; Wicks-Nelson & Israel, 2009). Warme ouders herkennen de behoefte van hun kind (sensitief), beantwoorden deze adequaat (responsief) en uiten liefde voor hun kind (affectief) (Davidov & Grusec, 2006; Keller, Lohaus, Völker, Elben & Ball, 2003; Wille, 1995). Dit gedrag lijkt de kwaliteit van de hechting tussen het kind en zijn ouders ten goede te komen (Bowlby, 1969; Waylen, 2008; Wicks-Nelson & Israel, 2009; Waters & Pratt, 1996). Deze hechtingsband lijkt belangrijk voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind; hoe beter de kwaliteit van hechting, hoe minder gedragsproblemen (Santelices et al., 2010) en hoe meer sociale interactie (Grusec & Hastings, 2008; Wicks-Nelson & Israel, 2009) het kind laat zien.

Warmte van vaders en moeders in de opvoeding

Vrijwel alle literatuur over het onderwerp warmte binnen de opvoeding heeft alleen betrekking op moeders omdat moeders vaak het grootste aandeel in de opvoeding hebben; vaders worden daarom vaak onderbelicht (McKinney & Renk, 2008). Volgens Belsky (1996) speelt de vader echter wel een grote rol in de opvoeding van het kind. Een

kind ontwikkelt naast een hechtingsband met de moeder namelijk ook een hechtingsband met de vader. De empirische literatuur laat zien dat vaders niet hetzelfde opvoeden als moeders. Uit onderzoek van Davidov en Grusec (2006) blijkt dat vaders zichzelf rapporteren als minder responsief. Ook lijken vaders in vergelijking met moeders minder sensitief, responsief, affectief en ondersteunend te zijn (Davidov & Grusec, 2006; Van Aken, 2008; Wille, 1995). Uit onderzoeken van Martin, Ryan en Brooks-Gunn (2007) en Winsler, Madigan en Aquilino (2005) blijkt dat moeders significant sensitiever zijn dan vaders. Volgens Prinzie en collega's (2010) voeden vaders minder autoritatief op dan moeders. Binnen een autoritatieve opvoedstijl zijn een hoge mate van warmte en een hoge mate van controle belangrijke factoren. Wanneer vaders minder autoritatief opvoeden betekent dit dat vaders mogelijk minder warmte geven.

Volgens McKinney en Renk (2008) kan dit verschil veroorzaakt worden door de traditionele rolverdeling tussen mannen en vrouwen. Vrouwen zijn van nature warmer en expressiever dan mannen waardoor deze automatisch meer warmte geven aan hun kinderen. De rol van de vader is traditioneel gezien voornamelijk het voorzien in materiële behoeften (McKinney & Renk, 2008). Uit het weinige onderzoek dat gedaan is naar vaders, is gebleken dat vaders op het gebied van opvoeding over het algemeen meer betrokken bij hun zoons zijn dan bij hun dochters. Tevens spenderen vaders meer tijd met hun zoons (Starrels, 1994).

Er zijn dus zeer weinig onderzoeken naar opvoedingsgedrag die zich zowel op moeders ook op vaders richten. Vaders lijken echter wel een belangrijke rol lijken te spelen binnen de opvoeding. Dit doet de vraag rijzen of moeders meer warmte geven dan vaders. Op basis van empirisch onderzoek en wetenschappelijke theorieën wordt verwacht dat moeders meer warmte geven dan vaders.

Het belang van sekse van de ouder in het geven van warmte

Op basis van de eerder genoemde literatuur lijken moeders meer warmte te geven in de opvoeding van hun kinderen dan vaders. De vraag rijst echter wat het belang van de sekse van de ouder is voor de relatie tussen ouderlijke warmte en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind.

Er zijn studies die uitwijzen dat sekse van de ouder invloed heeft op de samenhang tussen warmte van ouders en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind (Nelson & Coyne, 2009; Starrels, 1994). De bestaande onderzoeken schetsen echter geen volledig beeld over het belang van de sekse van de ouder in het geven van warmte; veel studies richten zich namelijk alleen op het belang van moederlijke warmte en laten vaderlijke warmte onderbelicht. Daarnaast tonen de weinige onderzoeken die er zijn inconsistente resultaten (McElwain & Volling, 2004; Nelson & Coyne, 2009).

Het belang van moederlijke warmte voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen, is al door verschillende onderzoeken aangetoond (e.g., Allhusen & Clarke-Stewart, 1998; Walton & Flouri, 2010; Spinrad et al., 2007). McElwain en Volling (2004) onderzochten echter zowel het belang van moederlijke als vaderlijke sensitiviteit (als onderdeel van de hechtingsrelatie met vaders en moeders). Sensitiviteit van beide ouders lijkt een bijdrage te leveren aan de sociaal-emotionele ontwikkeling, maar alleen moederlijke sensitiviteit hangt significant samen met een positieve kijk van het kind op sociale interacties. Verder lijken moeders van nature meer over emoties te praten met hun kind dan vaders (McElwain & Volling, 2004), waardoor moeders mogelijk een belangrijkere rol dan vaders spelen in de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen (Kaczynski et al., 2006). Starrels (1994) geeft aan dat het geven van warmte vaak meer tot de opvoedtaken van moeders behoort, terwijl vaders vaker de disciplinerende taak toebedeelt krijgen. Daarnaast tonen Sanderson en Thompson (2002) aan dat vaders in veel gevallen minder betrokken zijn bij de opvoeding dan moeders. Dit suggereert dat moederlijke warmte van groter belang is dan vaderlijke warmte (Starrels, 1994).

De tot nu toe genoemde onderzoeken wijzen voornamelijk naar het belang van moederlijke warmte. Onderzoek van Nelson en Coyne (2009) benadrukt echter juist het belang van vaderlijke warmte voor de sociaal-emotionele ontwikkeling (Nelson & Coyne, 2009). Hoewel warmte van beide ouders in dit onderzoek significant negatief samen blijkt te hangen met probleemgedrag bij kinderen, blijkt deze samenhang het sterkst in de vader-zoon relatie (Nelson & Coyne, 2009). De verwachting voor het huidige onderzoek is dat moederlijke warmte belangrijker is voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen dan vaderlijke warmte.

Sociaal-emotionele ontwikkeling bij jongens en meisjes

Naast het belang dat het opvoedingsgedrag van ouders kan hebben op de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind (Maccoby, 2000; Van Aken, 2008; Zimmer-Gembeck & Thomas, 2010), zijn er ook kindfactoren die hierbij van belang kunnen zijn, zoals de sekse van het kind (Caulfield, 1996). Er zijn verschillende onderzoek gedaan naar de sociaal-emotionele ontwikkeling van jongens en meisjes, waaruit meestal eenduidig blijkt dat meisjes meer sociaal-emotioneel georiënteerd zijn dan jongens (Brody, 1985; Mercurio, 2003, Cossette, Pomerlaeau, Maicuit & Kaczorowski, 1996). Meisjes maken meer oogcontact, hebben meer aandacht voor gezichten, imiteren gezichtsuitdrukkingen sneller en begrijpen emoties beter dan jongens (Brenner & Omark, 1979; Connellan, Baron-Cohen, Wheelwright, Batki en Ahluwali, 2000; Cossette et al., 1996). Deze verschillen tussen jongens en meisjes lijken al vanaf ongeveer twee maanden na de geboorte aantoonbaar (Connellan et al, 2000; Barbu, Cabanes & Maner-Indrissi, 2011).

Naast onderzoek bij baby's, zijn er ook verschillende onderzoeken gedaan bij kinderen rond de zes jaar en bij adolescenten; kinderen tussen de 12 en 48 maanden zijn vaak niet onderzocht. Onderzoek van Barbu en collega's (2011) toont aan dat er op zesjarige leeftijd minder verschil in de sociaal-emotionele ontwikkeling tussen jongens en meisjes is aan te tonen dan in babytijd. Meisjes blijven echter ook op zesjarige leeftijd meer sociaal-emotioneel ontwikkeld dan jongens. Er lijkt dus sprake van een verschillend verloop van de sociaal-emotionele ontwikkeling, waarbij jongens zich later lijken te ontwikkelen dan meisjes. Ook in de adolescentie lijken meisjes meer sociaal georiënteerd te zijn, jongens laten op deze leeftijd meer externaliserend probleemgedrag zien (Garaigordobil, Maganto, Pérez & Sansinenea, 2009).

In dit onderzoek zal er worden gekeken of de sociaal-emotionele ontwikkeling tussen jongens en meisjes verschilt op een leeftijd tussen de 12 en 48 maanden. Het is van belang juist ook deze leeftijdscategorie te onderzoeken om eventuele verschillen tussen jongens en meisjes ook op deze leeftijd te kunnen bepalen. Er wordt op basis van de bestaande wetenschappelijke literatuur, die zich voornamelijk richt op baby's, oudere kinderen en adolescenten, verwacht dat ook in de leeftijd van 12 tot 48 maanden meisjes verder sociaal-emotioneel ontwikkeld zullen zijn dan jongens.

Het belang van warmte voor jongens en meisjes

Het meer sociaal georiënteerde gedrag van meisjes kan op basis van verschillende onderzoeken (Cossette et al., 1996; Barbu et al., 2011) wellicht worden toegeschreven aan aanleg. Jongens lijken zich pas later meer sociaal-emotioneel te ontwikkelen, wat er op kan duiden dat de omgeving voor jongens hierbij meer van belang is. Meisjes worden echter ook beïnvloed door de omgeving, wat een verklaring zou kunnen zijn voor het feit dat meisjes een permanente voorsprong hebben ten opzichte van jongens in hun sociaal-emotionele ontwikkeling. Zo is gebleken dat vaders en moeders hun zonen minder leren over sociale interacties en emoties dan hun dochters (Mercurio, 2003). De vraag is of de mate van warmte in de opvoeding gegeven door vader en moeder voor jongens en meisjes van verschillend belang is.

De verwachting dat bij jongens de omgeving een cruciale rol moet spelen wordt ondersteund door onderzoek van Davidov en Grusec (2006), waaruit naar voren komt dat warmte van moeder alleen bij jongens een goede voorspeller kan zijn voor acceptatie bij leeftijdsgenoten. Uit andere onderzoeken blijkt dat jongens op zes- en zevenjarige leeftijd meer agressie (Meteyer & Perry-Jenkins, 2009; Rubin, Hastings, Stewart & McNichol, 1998) en hyperactiviteit (Meteyer & Perry-Jenkins, 2009) laten zien dan meisjes, als vaders en moeders minder warm zijn. Onderzoek van McKee en collega's (2007) laat zien dat minder warmte in de opvoeding voor zowel jongens als meisjes gepaard gaat met meer externaliserend probleemgedrag. Uit onderzoek van Veenstra,

Lindenberg, Oldehinkel en Ormel (2006) komt echter naar voren dat juist meer warmte in de opvoeding van jongens met een gedragsstoornis, leidt tot meer probleemgedrag, omdat deze jongens meer geneigd zijn warmte op te vatten als overbescherming. Dit geldt echter niet voor meisjes met een gedragsstoornis.

Aangezien het onderzoek van Veenstra en collega's (2006) een klinische steekproef betreft, is het niet mogelijk om de gevonden resultaten naar een normale populatie te generaliseren. Er is tot nu toe weinig onderzoek gedaan naar het belang van warmte voor jongens en meisjes in een normale populatie. Onderzoeken die er wel zijn leveren echter inconsistente resultaten op (McKee et al., 2007; Meteyer & Perry-Jenkins, 2009). Dit onderzoek is daarom een toevoeging op de bestaande literatuur. Er zal namelijk gekeken worden of warmte voor jongens en meisjes in de leeftijd van 12 tot 48 maanden van verschillend belang is voor hun sociaal-emotionele ontwikkeling.

In het huidige onderzoek zal zodoende specifiek gekeken worden naar de opvoedingsdimensie warmte en hoe dit samenhangt met de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen tussen de 12 en 48 maanden. Er zal met name worden gekeken naar de warmte van zowel vaders als moeders en het belang hiervan voor het kind. Ook wordt er gekeken of warmte voor jongens en meisjes van verschillend belang is voor de sociaal-emotionele ontwikkeling. Door te kijken naar verschillen tussen vaders en moeders en jongens en meisjes, kan een beter beeld gevormd worden over welke relaties binnen het gezin belangrijk zijn voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind en de behandeling van eventuele problemen hierbij.

Methode

Participanten

Er hebben aan dit onderzoek gezinnen deelgenomen bestaande uit een vader ($N = 307$) en een moeder ($N = 307$) met een kind in de leeftijd tussen 12 en 48 maanden oud ($M = 30.00$, $SD = 9.64$). Er hebben 150 jongens meegedaan aan het onderzoek en 157 meisjes. In de gehele steekproef zit één kind met een niet-Nederlandse afkomst. Het aantal broertjes of zusjes binnen alle gezinnen varieerde tussen de nul en de zes. Gemiddeld hebben de deelnemers één broertje of zusje. Gemiddeld zijn de moeders 33 jaar oud ($SD = 4.18$) en vaders 35 jaar oud ($SD = 4.80$). In de steekproef zit één vader met een niet-Nederlandse afkomst. Het opleidingsniveau van 59.3% van de moeders en van 59.0% van de vaders is minimaal van HBO niveau. Dit percentage is hoger dan het landelijk gemiddelde waarbij 27.83% van de bevolking een minimaal opleidingsniveau van HBO heeft (Centraal Bureau voor de Statistiek [CBS], 2010). Het gezamenlijk bruto inkomen van 12% van ouders ligt tussen de €1150 en €2750 per maand, 76.2% van de gezinnen hebben een gezamenlijk bruto inkomen boven de €2750 per maand. Dit

betekent dat 76.2% gezinnen in de steekproef een boven modaal inkomen heeft (Centraal Bureau voor de Statistiek [CBS], 2010). De opvoedtaak ligt in 60.9% van de gezinnen bij de moeder. 35.8 % van de gezinnen geeft aan dat de taak gedeeld wordt door vader en moeder en in 1.6% van de gezinnen is de vader de hoofdopvoeder.

Procedure

Voor dit onderzoek zijn de participanten voornamelijk geworven via persoonlijke netwerken van student-onderzoekers. Daarnaast zijn gezinnen ook via instituten voor jonge kinderen benaderd, zoals peuterspeelzalen en kinderdagverblijven. Ouders zijn geworven door middel van een wervingsbrief. Daarbij bijgesloten was een toestemmingsbrief, waarmee de ouders aan konden geven deel te willen nemen aan het onderzoek. Na ontvangst van de toestemmingsbrief door de onderzoekers, werden de vragenboekjes opgestuurd naar het huisadres van de gezinnen. Ouders werden gevraagd de vragenlijsten in te vullen en retour te sturen in een bijgevoegde enveloppe. Aan de ouders is medegedeeld dat het onderzoek te allen tijde op vrijwillige en anonieme basis geschiedt. Er kan door de ouders dan ook altijd besloten worden de deelname aan het onderzoek te staken, zonder opgave van reden.

Aan de participanten is gevraagd meerdere vragenlijsten in te vullen met betrekking tot de opvoeding en ontwikkeling van hun kind. Beide ouders wordt gevraagd het vragenboekje onafhankelijk van elkaar in te vullen. De vragenboekjes zijn samengesteld op basis van de leeftijd van het kind; waarmee getracht is zoveel mogelijk aan te sluiten bij de ontwikkelingsfase van het kind.

Meetinstrumenten

Warmte. Om het construct warmte te kunnen meten is de Opvoedingsvragenlijst afgenomen. De dimensie warmte is gemeten aan de hand van 15 items, welke zijn opgesplitst in items die drie verschillende opvoedkundige gedragingen meten, namelijk sensitiviteit ($N=5$), responsiviteit ($N=5$) en affectiviteit ($N=5$). Items die ouderlijke sensitiviteit meten, hebben betrekking op de mate waarin ouders gevoelig zijn voor de behoeften en emotionele staat van hun kind (Verhoeven, Van Baar, Deković & Bodden, 2010). Een voorbeeld van sensitiviteit is het item 'Ik besteed aandacht aan de gevoelens van mijn kind en begrijp deze'. Items die ingaan op ouderlijke responsiviteit meten de mate waarin ouders adequaat reageren op de behoeften van hun kind (Verhoeven et al., 2010). Een voorbeelditem hiervan is: 'Als mijn kind prikkelbaar is, lukt het mij om hem/haar te kalmeren.' Items met betrekking tot ouderlijke affectie meten de mate waarin ouders liefde en warmte naar hun kind toe uiten (Verhoeven et al., 2010), bijvoorbeeld 'Ik vertel mijn kind dat hij/zij mij gelukkig maakt'. De frequentie van het sensitieve, responsieve en affectieve gedrag van ouders wordt per item door ouders

aangeven op een schaal van 1 tot 6, waarbij 1= *Nooit* en 6= *Altijd* betekent (Verhoeven et al., 2010). Op basis van de gegeven antwoorden wordt een somscore gemaakt. Hoe hoger de somscore, hoe meer sensitief, responsief en/of affectief gedrag de ouder vertoont (Verhoeven et al., 2010). De betrouwbaarheid van de dimensie warmte is in dit onderzoek voor moeders $\alpha = .86$ en voor vaders $\alpha = .90$.

Sociaal-emotionele ontwikkeling. De sociaal-emotionele ontwikkeling is gemeten met behulp van de Ages and Stages Questionnaires: Social Emotional (ASQ-SE) (Squires, Bricker, Heo, & Twombly, 2001) en de Child Behavior Checklist^{1,5-5} (CBCL^{1,5-5}) (Achenbach & Rescorla, 2000). Met de ASQ-SE wordt de sociaal-emotionele competentie op het gebied van zelfregulatie, gehoorzaamheid, communicatie, adaptieve gedragingen, autonomie, affectie en interactie met andere mensen gemeten en tevens ook de aanwezigheid van eventueel probleemgedrag (Squires et al., 2001). De lijst is bedoeld voor ouders met kinderen tussen de 3 en 63 maanden, met versies beschikbaar voor 6, 12, 18, 24, 30, 36, 48 en 60 maanden. Het aantal items op de ASQ-SE loopt uiteen van 19 items op de 6 maanden versie tot 33 items op de 60 maanden versie. Een voorbeelditem van de ASQ-SE 18 die zich richt op probleemgedrag van het kind is: 'Probeert uw kind andere kinderen, volwassenen of dieren pijn te doen?' Een item van de ASQ-SE 18 die betrekking heeft op de sociaal-emotionele competentie van het kind is bijvoorbeeld: 'Vindt uw kind het fijn om geknuffeld te worden?'. Moeders kunnen aangeven of het betreffende gedrag 0=*Meestal*, 5= *Soms*, 10=*Zelden of Nooit*, voorkomt. Ook kunnen moeders aanvinken of dit hen zorgen baart, wat zorgt voor 5 extra punten op de totaalscore. Een hoge somscore suggereert problemen in sociaal en emotioneel gedrag. De verschillende leeftijdscategorieën van de ASQ-SE zijn door het uiteenlopend aantal items niet met elkaar te vergelijken. Om de lijsten wel te kunnen vergelijken, worden z-scores gebruikt. Uit ander onderzoek blijkt dat de ASQ-SE een valide en betrouwbaar instrument is met $\alpha = .82$ (Squires et al., 2001).

De CBCL^{1,5-5} is een vragenlijst voor het vaststellen van emotionele en gedragsproblemen bij het kind (Achenbach & Rescorla, 2000). De 60 items van de CBCL^{1,5-5} zijn ondergebracht in zeven specifieke schalen die weer in te delen zijn in twee algemene schalen, te weten 'Internaliseren' en 'Externaliseren' (Achenbach & Rescorla, 2000). In dit onderzoek wordt alleen de schaal 'Externaliseren' gebruikt, bestaande uit 24 items. Een voorbeelditem van de schaal 'Externaliseren' is 'mijn kind wil in alles direct zijn zin hebben'. Moeders kunnen hier 0= *helemaal niet*, 1= *een beetje/soms* of 2=*duidelijk/vaak* op antwoorden. Op basis van de gegeven antwoorden wordt een somscore gebruikt. Hoe hoger de somscore hoe meer gedragsproblemen het kind laat zien. De betrouwbaarheid van de schaal 'Externaliseren' komt uit op $\alpha = .90$.

Analyseplan

Alle analyses in dit onderzoek worden uitgevoerd met een significantieniveau van 5%. Om te kijken of er verschil is in de mate van warmte die vaders en moeders bieden, zal er een afhankelijke *t*-toets worden uitgevoerd. Dit omdat vaders en moeders binnen hetzelfde gezin opvoeden en hierdoor dus als afhankelijk van elkaar beschouwd dienen te worden. Met twee onafhankelijke *t*-toetsen wordt onderzocht of er een verschil is tussen jongens en meisjes met betrekking tot hun sociaal-emotionele ontwikkeling, gemeten door zowel de ASQ-SE als de schaal 'Externaliseren' op de CBCL.

Om vervolgens te kijken of de warmte van vaders of moeders sterker samenhangt met de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind, zal een Pearson correlatie toets worden uitgevoerd. Ook zal er aan de hand van de Fisher Z toets gekeken worden of het eventueel gevonden verschil tussen vaders en moeders significant is. Met een hiërarchische regressieanalyse zal worden bekeken in hoeverre de warmte van één van de ouders uniek bijdraagt aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van hun kind, bovenop het effect van de andere ouder.

Ten slotte zal er met een hiërarchische regressieanalyse gekeken worden naar de samenhang tussen het geslacht van het kind, ouderlijke warmte en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Het geslacht van het kind zal hierbij als dummy-variabele worden meegenomen.

Resultaten

Warmte van moeders en vaders in de opvoeding

In Tabel 1 zijn de beschrijvende statistieken van warmte van moeders, warmte van vaders, de scores op de ASQ-SE en de CBCL weergegeven. Voor de ASQ-SE is er 0.7% aan missende waarden. Voor de CBCL is dit 10.7%. De verwachting is dat moeders meer warmte geven dan vaders. In Tabel 1 is te zien dat moeders ($M = 76.12$, $SD = 6.04$) gemiddeld warmer zijn dan vaders ($M = 71.65$, $SD = 7.93$). Uit de *t*-toets blijkt dat dit verschil significant is, $t(305) = 9.08$, $p < .01$. Moeders rapporteren dus meer gegeven warmte in de opvoeding dan vaders.

Tabel 1. Beschrijvende statistieken voor de gemeten constructen

	Warmte Moeder	Warmte Vader	ZASQ-SE			CBCL		
			M	J	Tot.	M	J	Tot.
M	76	71.65	-.06	.07	0.00	8.87	11.57	10.71
SD	6.03	7.93	1.01	.97	.99	5.80	7.57	7.02
Min	55	42			0			-1.49
Max	90	90			37			4.88

Noot. Moeders $n = 307$, Vaders $n = 306$, Jongens $n = 150$, Meisjes $n = 157$

Sociaal-emotionele ontwikkeling bij jongens en meisjes

In Tabel 1 is te zien dat er een verschil is tussen jongens en meisjes op de score van de ASQ-SE. Jongens ($M = .07, SD = .97$) scoren hoger op de ASQ-SE dan meisjes ($M = -.06, SD = 1.01$). Verwacht wordt dat meisjes op deze leeftijd verder sociaal-emotioneel ontwikkeld zijn dan jongens. Jongens lijken op basis van de gegevens minder sociaal competent dan meisjes. Op basis van de t -toets moet echter worden geconcludeerd dat dit verschil tussen jongens en meisjes niet significant is, $t(303) = 1.15, p < .05$.

Ook is in Tabel 1 te zien dat er een verschil is tussen jongens en meisjes op de score van de CBCL. Jongens ($M = 11.57, SD = 7.57$) scoren hierop gemiddeld hoger dan meisjes ($M = 8.87, SD = 5.80$). Uit een t -test blijkt dat dit verschil tussen jongens en meisjes significant is, $t(272) = 3.33, p < .01$. Jongens vertonen dus significant meer emotionele en gedragsproblemen dan meisjes.

Het belang van sekse van de ouder in het geven van warmte

De verwachting voor de komende analyses is dat moederlijke warmte sterker samenhangt met sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind dan vaderlijke warmte. In Tabel 2 is te zien dat er een significante, negatieve samenhang is tussen zowel moederlijke warmte en score op de ASQ-SE ($r = -.23, p < .01$) als vaderlijke warmte en score op de ASQ-SE ($r = -.14, p = .01$). Dit houdt in dat een hoge mate van warmte van zowel vaders als moeders samenhangt met minder problemen in de sociaal-emotionele ontwikkeling. De correlatie is voor vaderlijke warmte echter minder sterk dan voor moederlijke warmte. Verder blijken de scores op de ASQ-SE en de CBCL significant met elkaar samen te hangen ($r = .53, p < .01$), zie Tabel 2. Dit betekent dat een hoge score op de ASQ-SE samengaat met minder externaliserend probleemgedrag op de CBCL. De correlatie tussen vaderlijke warmte en sociaal-emotionele ontwikkeling blijkt niet significant te verschillen van de correlatie tussen moederlijke warmte en sociaal-emotionele ontwikkeling (Fisher $Z = .22, p = .69$). Hieruit valt af te leiden dat het verschil in samenhang tussen vaders en sociaal-emotionele ontwikkeling, en moeders en sociaal-emotionele ontwikkeling, minimaal is.

Tabel 2. Correlatie tussen de warmte van moeder, warmte van vader, ASQ-SE en CBCL

	Warmte moeder	Warmte vader	ASQ-SE
Warmte moeder			
Warmte vader	.26**		
ASQ-SE	-.23**	-.14*	
CBCL	-.23**	-.10	.53**

* $p < .05$, ** $p < .01$

Bij de volgende hiërarchische regressieanalyse zijn de onafhankelijke variabelen de warmte van de moeder en de warmte van vader, en de afhankelijke variabelen de scores op de ASQ-SE en de CBCL.

Resultaten laten zien dat 6% van de variantie in scores op de ASQ-SE voorspeld kan worden door het model van de ASQ-SE bij moeders en vaders, $F(2, 303) = 9.56$, $R^2 = .06$, $p < .01$. Tabel 3 geeft weer dat moederlijke warmte (blok 1) een unieke bijdrage aan sociaal-emotionele ontwikkeling levert bovenop vaderlijke warmte ($\beta = .21$, $p < .01$). Vaderlijke warmte (blok 2) levert daarentegen geen unieke bijdrage bovenop moederlijke warmte ($\beta = -.09$, $p = .13$). Dit blijkt ook uit het feit dat in blok 1 moederlijke warmte een significant percentage van 6% van de variantie in de scores in het model voorspelt ($\Delta R^2 = .06$, $p < .01$), terwijl vaderlijke warmte, in blok 2, maar 0.1% van de variantie in de scores van het model bovenop blok 1 voorspelt ($\Delta R^2 = .01$, $p = .13$).

De correlatie tussen moederlijke warmte en externaliserend probleemgedrag is significant negatief ($r = -.23$, $p < .01$), maar dit geldt niet voor de correlatie tussen vaderlijke warmte en externaliserend probleemgedrag ($r = -.10$, $p = .11$), zie Tabel 2. Dit houdt in dat een hoge mate van moederlijke, maar niet vaderlijke warmte, samenhangt met minder externaliserend probleemgedrag bij kinderen. De correlatie tussen vaderlijke warmte en externaliserend gedrag verschilt niet significant van de correlatie tussen moederlijke warmte en externaliserend gedrag (Fisher $Z = .63$, $p = .53$). Hoewel de correlatie tussen vaderlijke warmte en CBCL-scores niet significant is en de correlatie tussen moederlijke warmte en CBCL-scores wel, is het verschil tussen beide correlaties dus minimaal.

Tabel 3. Hiërarchische regressieanalyse van het hoofdeffect van warmte vader en warmte moeder op de ASQ-SE en CBCL.

	ASQ-SE			Externaliserend gedrag CBCL		
	<i>B</i>	β	ΔR^2	<i>B</i>	β	ΔR^2
Blok 1: warmte moeder	-.03	-.21**	.05	-.25	-.22**	.05
R^2 moeders			.05**			.05**
<i>F</i>			16.72			14.89
<i>N</i>			303			272
 Blok 2: Warmte vader	-.01	-.09	.01	-.04	-.04	.00
R^2 vaders			.06			.05
<i>F</i>			9.56			7.69
<i>N</i>			303			272

$p < .05$, ** $p < .01$; *** $p < .001$

Tabel 3 geeft weer dat 5.4% van de variantie in scores op de CBCL voorspeld kan worden door het model van de CBCL van moeders en vaders, $F(2, 272) = 7.69$, $R^2 =$

.054, $p < .01$. Verder kan uit Tabel 3 worden afgeleid dat moederlijke warmte (blok 1) een unieke bijdrage levert aan externaliserend gedrag bij kinderen bovenop vaderlijke warmte ($\beta = -.22$, $p < .01$). Voor vaderlijke warmte (blok 2) is dit niet het geval ($\beta = -.04$, $p = .48$). Deze resultaten worden tevens bevestigd door het feit dat in blok 1 moederlijke warmte een significant percentage van 5% van de variantie in scores op de CBCL verklaart ($\Delta R^2 = .05$, $p < .01$), terwijl dit voor vaderlijke warmte nog maar .2% bovenop moederlijke warmte is ($\Delta R^2 = .002$, $p = .48$). Moederlijke warmte lijkt dus belangrijker voor het externaliserend probleemgedrag van kinderen dan vaderlijke warmte.

Het belang van warmte voor jongens en meisjes

Vier hiërarchische regressieanalyses worden uitgevoerd om te toetsen of de warmte van vader en moeder even belangrijk is voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van jongens en meisjes. Verwacht wordt dat voor jongens warmte belangrijker is dan voor meisjes.

Uit de regressieanalyse blijkt dat 5% van de variantie in de score op de ASQ-SE voorspeld kan worden aan de hand van het model van moeders, $F(3,304) = 5.52$, $R^2 = .05$, $p < .01$. De hoofdeffecten van blok 1 kunnen de variantie in het model met 5% voorspellen ($\Delta R^2 = .05$, $p < .01$). Zo blijkt dat warmte moeder significant is in samenhang met de score op de ASQ-SE ($\beta = -.23$, $p < .01$) en sekse kind echter niet ($\beta = -.04$, $p = .46$). Warmte moeder heeft dus het grootste effect. Blok 2 voorspelt 0% van de variantie van het model bovenop blok 1 ($\Delta R^2 = .00$, $p = .87$). Dit blijkt ook uit het niet-significante interactie-effect van warmte moeder en sekse kind ($\beta = .01$, $p = .87$).

Ook komt naar voren dat 9% van de variantie in de score op de CBCL voorspeld kan worden aan de hand van het model van de CBCL van moeders, $F(3,273) = 8.82$, $R^2 = .09$, $p < .01$. Zo kan blok 1 9% van de variantie in de score op de CBCL voorspellen ($\Delta R^2 = .09$, $p < .01$). Zowel warmte van moeder ($\beta = -.25$, $p < .01$) als sekse kind ($\beta = -.19$, $p < .01$) zijn in samenhang van de score op de CBCL significant. Blok 2 voorspelt 0% van de variantie van het model van de CBCL bovenop blok 1 ($R^2 = .00$, $p = .35$) en het interactie-effect is hierbij ook niet significant ($\beta = .05$, $p = .56$).

Het model van de ASQ-SE bij vaders sluit echter niet significant aan op de data en kan daarbij niet de 3% gevonden variantie in de score op de ASQ-SE van vaders voorspellen, $F(3,303) = 2.51$, $R^2 = .03$, $p = .06$. Blok 1 voorspelt 3% van de variantie op de score van de ASQ-SE van vaders ($\Delta R^2 = .03$, $p = .02$). Het blijkt echter dat zowel warmte vader ($\beta = -.14$, $p = .08$) als sekse kind ($\beta = .78$, $p = .44$) niet significant zijn. Blok 2 voorspelt 0% van de variantie van het model van de ASQ-SE bovenop blok 1 ($\Delta R^2 = .00$, $p = .95$). Ook het interactie-effect is niet significant ($\beta = -.01$, $p = .95$).

Wel komt naar voren dat 5% van de variantie in de score op de CBCL voorspeld kan worden aan de hand van het model van de CBCL van vaders, $F(3,272) = 4.67$, $R^2 = .05$, $p < .01$. Blok 1 toont aan dat het 5% van de variantie in de score op de CBCL kan voorspellen ($\Delta R^2 = .05$, $p < .01$). Het blijkt dat warmte vader niet significant is ($\beta = -.07$, $p = .38$) in samenhang met de score op de CBCL en dat sekse kind in samenhang met de score op de CBCL wel significant is ($\beta = -.2$, $p < .01$). Blok 2 voorspelt echter 0% van de variantie van het model van de CBCL bovenop blok 1 ($\Delta R^2 = .00$, $p = .89$). Dit blijkt ook uit het niet-significante interactie-effect ($\beta = -.01$, $p = .89$).

Het blijkt dus dat het interactie-effect van zowel vaders als moeders geen significante bijdrage levert in de voorspelling van de score op de ASQ-SE en de CBCL. Het geslacht van het kind modereert niet, noch op de ASQ-SE-score, noch op de CBCL.

Discussie

In dit onderzoek is de samenhang tussen ouderlijke warmte en sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen tussen de 12 en 48 maanden onderzocht. De resultaten laten zien dat moeders meer warmte geven dan vaders. De sociaal-emotionele ontwikkeling blijkt niet anders te verlopen voor jongens dan voor meisjes. Wel laten jongens significant meer externaliserend probleemgedrag zien dan meisjes. De warmte van zowel vaders als moeders hangt significant samen met minder problemen in de sociaal-emotionele ontwikkeling. De warmte van moeders draagt bovendien uniek bij aan minder gedragsproblemen. Tevens blijkt dat de samenhang tussen warmte van de moeder en externaliserend probleemgedrag significant is, terwijl de warmte van vader niet significant samenhangt met minder externaliserend probleemgedrag. De relatie tussen warmte van moeder en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind is hetzelfde voor jongens en meisjes. Hetzelfde geldt voor de relatie tussen warmte van de vader en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind.

Warmte van vaders en moeders in de opvoeding

Uit het huidige onderzoek is naar voren gekomen dat moeders significant meer warmte in de opvoeding geven dan vaders. De weinige vergelijkingsonderzoeken tussen vaders en moeders in het geven van warmte die eerder al uitgevoerd zijn, wijzen ook allemaal deze kant op; moeders zijn over het algemeen warmer dan vaders (Martin, Ryan & Brooks-Gunn, 2007; Prinzie et al., 2010; Van Aken, 2008). Een mogelijke verklaring voor deze bevinding zou de traditionele rolverdeling tussen mannen en vrouwen kunnen zijn (McKinney & Renk, 2008; Sandersen & Thompson, 2002). Van moeders wordt mogelijk meer verwacht dat zij warm zijn, dan van vaders. Het zou zo kunnen zijn dat ouders zich naar deze rolpatronen gedragen, waardoor moeders warmer lijken dan vaders.

Er is tevens onderzocht of de warmte van moeders ook belangrijker is voor het kind dan de warmte van vaders. Hieruit is naar voren gekomen dat zowel de warmte vader als moeder significant bijdraagt aan minder problemen in de sociaal-emotionele ontwikkeling, maar de warmte van moeder lijkt wel iets unieks bij te dragen bovenop het belang van vaderlijke warmte. Een hoge mate van warmte van de moeder hangt samen met minder externaliserende problemen. Dit zou mogelijk methodologisch verklaard kunnen worden door een informant bias. Alleen moeders hebben namelijk zowel de Opvoedvragenlijsten als de CBCL ingevuld, wat mogelijk een deel van de samenhang kan verklaren. Het is aan te raden meer informantten te betrekken in vervolgonderzoek.

Een andere verklaring voor de unieke bijdrage van moederlijke warmte zou kunnen zijn dat moeders vaak meer tijd met hun kind doorbrengen en de meeste opvoedingstaken op zich nemen (McKinney & Renk, 2008). Ook in het huidige onderzoek geeft ruim 60% van de moeders aan de meeste opvoedtaken binnen het gezin te vervullen. Ook reeds bestaande onderzoeken laten voornamelijk het belang van moederlijke warmte zien (Spinrad et al., 2007; Walton & Flouri, 2010).

Sociaal-emotionele ontwikkeling bij jongens en meisjes

Naast het belang van opvoedingsinvloeden voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind, lijken ook kindfactoren, zoals de sekse, van belang. In het huidige onderzoek is onderzocht of er in de leeftijdscategorie 12 tot 48 maanden een verschil tussen jongens en meisjes is aan te tonen wat betreft de sociaal-emotionele ontwikkeling. Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat meisjes op sociaal-emotioneel vlak verder zijn ontwikkeld dan jongens. Het verschil is echter niet significant als er gekeken wordt naar de ASQ-SE. Jongens lijken op basis van de CBCL wel meer externaliserend probleemgedrag te vertonen dan meisjes, wat wijst op minder sociaal-emotioneel georiënteerd gedrag. Het verschil tussen deze twee lijsten zou wellicht verklaard kunnen worden door de verschillende constructen die de ASQ-SE en de CBCL meten. De ASQ-SE richt zich namelijk op sociaal-emotionele mijlpalen, terwijl de CBCL zich op externaliserend probleemgedrag richt.

Een andere verklaring voor de verschillende resultaten op deze twee lijsten, zou kunnen zijn dat de CBCL alleen door moeders is ingevuld. Er is bekend dat moeders externaliserend probleemgedrag eerder en problematischer ervaren dan vaders (Schroeder, Hood & Hughes, 2010). Aangezien jongens over het algemeen meer externaliserend probleemgedrag vertonen (Gilliom & Shaw, 2004), en moeders dit dus problematischer ervaren, zou dit het significante verschil op externaliserend probleemgedrag tussen jongens en meisjes kunnen verklaren.

Deze gevonden resultaten komen overeen met de reeds bestaande literatuur. Ook hieruit komt eenduidig naar voren dat jongens over het algemeen verder sociaal-

emotioneel ontwikkeld zijn dan jongens (Brody, 1985; Mercurio, 2003; Cossette, Pomerleau, Maicuit & Kaczorowski, 1996). Deze onderzoeken richten zich echter voornamelijk op zeer jonge kinderen (ongeveer 2 tot 5 maanden), oudere kinderen (boven de 5 jaar) en adolescenten.

Het belang van warmte voor jongens en meisjes

De warmte van zowel moeder als vader lijkt dus belangrijk te zijn voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. De vraag was of de warmte van vader of moeder belangrijker is voor jongens of voor meisjes. Uit het huidige onderzoek blijkt dat zowel vaderlijke als moederlijke warmte even belangrijk is voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van zowel jongens als meisjes. Deze resultaten komen niet overeen met de verwachting dat voor jongens de omgeving een meer cruciale rol speelt dan voor meisjes. Op basis van bestaande literatuur werd verwacht dat vooral aanleg voor meisjes van belang zou zijn voor de sociaal-emotionele ontwikkeling. Jongens lijken later mijlpalen op sociaal-emotioneel gebied te behalen, wat mogelijk verklaard zou kunnen worden door omgevingsinvloeden en hiermee dus de opvoeding en warmte (Connelan et al, 2000; Barbu et al., 2011; Cossette et al., 1996).

De gevonden discrepantie tussen de resultaten en de vooraf opgestelde verwachting, zou verklaard kunnen worden door het feit dat ook meisjes warmte in hun opvoeding meekrijgen en dit samen met de eventuele aanleg bij meisjes er voor zorgt dat verschillen moeilijker bepaald kunnen worden.

Conclusie en aanbevelingen voor toekomstig onderzoek

Bij het interpreteren van de resultaten moet er rekening worden gehouden met enkele beperkingen van het onderzoek. Zo is over het algemeen onderzoek gedaan bij Nederlandse gezinnen met een gemiddeld tot hoog inkomen. In de meeste gevallen voeden vader en moeder het kind samen op. Dit leidt er toe dat de gevonden resultaten niet generaliseerbaar zijn naar een meer gevarieerde populatie. Meer variatie in deze demografische gegevens, zou tot andere resultaten kunnen leiden. Zo lijken kinderen van laagopgeleide ouders met een laag inkomen, minder snel te ontwikkelen op mentaal, fysiek en sociaal-emotioneel gebied, dan kinderen van hoogopgeleide ouders (Gennetian, Castells & Morris, 2010). Het is dus voor vervolgonderzoek van belang dat er meer ouders met een niet-Nederlandse of dubbele nationaliteit en een lager inkomen deelnemen aan het onderzoek, om een completer beeld te schetsen en de generaliseerbaarheid te vergroten.

Doordat het onderzoek uit vragenlijsten heeft bestaan, moet er rekening gehouden worden met subjectiviteit en sociaalwenselijk gedrag van de ouders. Dit kan de validiteit van het onderzoek schaden. Verder zijn de vragenlijsten over het gedrag en de

sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind alleen door moeder ingevuld. Hiervoor is gekozen omdat blijkt uit wetenschappelijke literatuur dat moeders vaak de hoofdopvoeder zijn en de meeste tijd met het kind doorbrengen. Voor vervolgonderzoek is aan te raden vaders ook vragenlijsten in te laten vullen over het gedrag en de sociaal-emotionele ontwikkeling van hun kind, om zo een vollediger beeld te kunnen schetsen.

Verder weerspiegelen vragenlijsten slechts een bepaald tijdsbestek en is het dus niet mogelijk uitspraken te doen over de ontwikkeling van de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind en of warmte in deze periode van verschillend belang is. Er is dus sprake cross-sectionele data. Voor vervolgonderzoek is het aan te raden gezinnen te blijven volgen om zo een beter beeld te vormen over het verloop van de sociaal-emotionele ontwikkeling bij kinderen en in hoeverre warmte hiervoor van belang is.

Naast enkele kanttekeningen, is het huidige onderzoek een belangrijke toevoeging op de bestaande wetenschappelijke literatuur omtrent het onderwerp warmte en sociaal-emotionele ontwikkeling. Een belangrijke toevoeging is het feit dat het onderzoek zich juist richt op kinderen tussen de 12 en 48 maanden. Ouderlijke warmte en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind is tot op heden vaak bij zeer jonge kinderen (tot ongeveer 5 maanden) of juist bij oudere kinderen (> 6 jaar) en adolescenten onderzocht.

Ook wordt er in dit onderzoek specifiek ingegaan op zowel het opvoedingshandelen van vaders als van moeders, gericht op de opvoedingsdimensie warmte. Vaders zijn in de bestaande wetenschappelijke literatuur vaak niet onderzocht. Aangezien vaders in dit onderzoek wel worden belicht, kan dit een vollediger beeld geven over het belang van warmte en de samenhang met de sociaal-emotionele ontwikkeling.

Er kan ten slotte geconcludeerd worden dat moeders warmer opvoeden dan vaders, maar dat zowel de warmte van vaders als van moeders van belang is voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Op basis van deze gevonden resultaten lijkt het van belang juist ook vaders te betrekken in preventie- en interventieprogramma's voor kinderen met sociaal-emotionele problemen en gedragsproblemen.

Literatuurlijst

- Achenbach, T., & Rescorla, L. (2000). *Manual for the ASEBA preschool forms and profiles*. Burlington: University of Vermont.
- Allhusen, V. D., & Clarke-Stewart, K. A. (1998). The relation between infant attachment quality and social competence at age three: validation of the California attachment procedure. *Infant Behaviour and Development, 21*, 261-272. doi:10.1016/S0163-6383(98)91474-6
- Belsky, J., Campbell, S. B., Cohn, J. F., & Moore, G. (1996). Instability of infant-parent attachment security. *Developmental Psychology, 32*, 921-924. Verkregen op 1 juni 2011, op http://www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/search/detailmini.jsp?_nfpb=true&_ERICExtSearch_SearchValue_0=EJ534566&ERICExtSearch_SearchType_0=no&accno=EJ534566
- Brenner, M., & Omark, D. R. (1979). The effects of sex, structure and social interaction on preschoolers' play behaviors in naturalistic setting. *Instructional Science, 8*, 91-105. doi:10.1007/BF00054984
- Barbu, S., Cabanes, G., & Le Maner-Indrissi, G. (2011). Boys and girls on the playground: sex differences in social development are not stable across early childhood. *Sex Differences in Social Development, 6*, 1-7. doi:10.1371/journal.pone.0016407
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss, Vol 1: Attachment*. New York: Basic Books.
- Brody, L. R. (1985). Gender differences in emotional development: A review of theories and research. *Journal of Personality, 53*, 102-149. doi:10.1111/1467-6494.ep9044142
- Carr, A. (2006). *The handbook of child and adolescent clinical psychology: a contextual approach*. East Sussex: Routledge.
- Caulfield, R. (1996). Physical and cognitive development in the first two years. *Early Childhood Education Journal, 23*, 239-242. doi:10.1007/BF02353345
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2010). Beroepsbevolking; behaalde onderwijs naar herkomst geslacht en leeftijd. Verkregen op 8 april, 2011, via <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/onderwijs/cijfers/default.htm>
- Connellan, J., Baron-Cohen, S., Wheelwright, S., Batki, A., & Ahluwalia, J. (2000). Sex differences in human neonatal social perception. *Infant Behaviour and Development, 23*, 113-118. doi:10.1016/S0163-6383(00)00032-1
- Cossette, L., Pomerleau, A., Malcuit, G., & Kaczorowski, J. (1996). Emotional expressions of female and male infants in social and nonsocial contexts. *Sex Roles, 36*, 693-709. doi:10.1007/BF01544087
- Davidov, M., & Grusec, J. E. (2006). Untangling the links of parental responsiveness to

- distress and warmth to child outcomes. *Child Development*, 77, 44-58.
doi:10.1111/j.1467-8624.2006.00855.x
- Garaigordobil, M., Maganto, C., Pérez, J. I., & Sansinenea, E. (2009). Differences in socio-emotional factors during adolescence and effects of a violence prevention program. *Journal of Adolescent Health*, 44, 468-477.
doi: 10.1016/j.jadohealth.2008.09.014
- Gennetian, L. A., Castells, N. & Morris, P. A. (2010). Meeting the basic needs of children: does income matter? *Children and Youth Services Review*, 32, 1138-1148. doi: 10.1016/j.chilyouth.2010.03.004
- Gilliom, M., & Shaw, D. S. (2004). Codevelopment of externalizing and internalizing problems in early childhood. *Development and Psychopathology*, 16, 313-333.
doi:10.1017/S0954579404044530
- Grusec, J. E., & Hastings, P. D. (Eds.). (2008). *Handbook of socialization: Theory and research*. New York: The Guilford Press.
- Kaczynski, K. J., Lindahl, K. M., & Malik, N. M. (2006). Marital conflict, maternal and paternal parenting, and child adjustment: a test of mediation and moderation. *Journal of Family Psychology*, 20, 199-208. doi:10.1037/0893-3200.20.2.199
- Keller, H., Lohaus, A., Völker, S., Elben, C., & Ball, J. (2003). Warmth and Contingency and their relationship to maternal attitudes toward parenting. *The Journal of Genetic Psychology*, 164, 275-292. doi:10.1080/01650250544000026
- Klein-Velderman, M., Crone M. R., Wiefferink, C. H., & Reijneveld, S. A. (2010). Identification and management of psychosocial problems among toddlers by preventive child health care professionals. *European Journal of Public Health*, 3, 232-238. doi:10.1093/eurpub/ckp169
- Martin, A., Ryan, R. M., & Brooks-Gunn, J. (2007). The joint influence of mother and father parenting on child cognitive outcomes at age 5. *Early Childhood Research Quarterly*, 22, 423-439. doi:10.1016/j.ecresq.2007.07.001
- McElwain, N. L., & Volling, B. L. (2004). Attachment security and parental sensitivity during infancy: Associations with friendship quality and false-belief understanding at age 4. *Journal of Social and Personal Relationships*, 21, 639-667.
doi:10.1177/0265407504045892
- McKee, L., Roland, E., Coffelt, N., Olson, A.L., Forehand, F., Massari, C., Jones, D., Gaffley, C.A., & Zens, M.S. (2007). Harsh discipline and child problem behaviors: the roles of positive parenting and gender. *Journal of Family Violence*, 22, 187-196. doi: 10.1007/s10896-007-9070-6
- McKinny, C., & Renk, K. (2008). Differential parenting between mothers and fathers: Implications for late adolescents. *Journal of Family Issues*, 29, 806-827.
doi:10.1177/0192513X07311222

- Mercurio, C. M. (2003). Guiding boys in the early years to lead healthy emotional lives. *Early Childhood Education Journal*, *30*, 255-258. doi:10.1023/A:1023343825689
- Meteyer, K.B., & Perry-Jenkins, M. (2009). Dyadic parenting and children's externalizing symptoms. *Family Relations*, *59*, 289-302. doi: 10.1111/j.1741-3729.2009.00553.x
- Nelson, D. A., & Coyne, S. M. (2009). Children's intent attributions and feelings of distress: associations with maternal and paternal parenting practices. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *37*, 223-237. doi:10.1007/s10802-008-9271-3
- Prinzle, P., van der Sluis, C. M., de Haan, A. D., & Dekovic, M. (2010). The mediational role of parenting on the longitudinal relation between child personality and externalizing behavior. *Journal of Personality*, *78*, 1301-1323. doi:10.1111/j.1467-6494.2010.00651.x
- Sanderson, S., & Thompson, V. L. S. (2002). Factors associated with perceived paternal involvement in childrearing. *Sex Roles*, *46*, 99-111. doi:10.1023/A:1016569526920
- Santelices, M.P., Guzman, M., Aracena, M., Farkas, C., Armijo, I., Pérez-Salas, C.P., & Borghini, A. (2010) Promoting secure attachment: evaluation of the effectiveness of an early intervention pilot programme with mother-infant dyads in Santiago, Chile. *Child: Care, Health and Development*, *37*, 203-211. doi: 10.1111/j.1365-2214.2010.01161.x
- Schroeder, J. F., Hood, M. M., & Hughes, H. M. (2010). Inter-parent agreement on the syndrome scales of the Child Behavior Checklist (CBCL): correspondence and discrepancies. *Journal of Child and Family Studies*, *19*, 646-653. doi: 10.1007/s10826-010-9352-0
- Spinrad, T. L., Eisenberg, N., Gaertner, B., Popp, T., Smith, C. L., Kupfer, A., ... Hofer, C. (2007). Relations of maternal socialization and toddlers' effortful control to children's adjustment and social competence. *Developmental Psychology*, *43*, 1170-1186. doi: 10.1037/0012-1649.43.5.1170
- Starrels, M. E. (1994). Gender differences in parent-child relations. *Journal of Family Issues*, *15*, 148-165. doi:10.1177/019251394015001007
- Squires, J., Bricker, D., Heo, K., & Twombly, E. (2001). Identification of social-emotional problems in young children using a parent-completed screening measure. *Early Childhood Research Quarterly*, *16*, 405-419. doi: 10.1016/S0885-2006(01)00115-6
- Rubin, H.R., Hastings, P., Chen, X., Stewart, S., & McNichol, K. (1998). Intrapersonal and maternal correlates of aggression, conflict and externalizing problems in toddlers. *Child Development*, *69*, 1614-1629. Verkregen op 5 juni 2011, op <http://web.ebscohost.com.proxy.library.uu.nl/ehost/detail?vid=3&hid=9&sid=0aa>

2f6ec-c1fb-41cc-906df39545c331f%40sessionmgr15&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3Qt
bGl2ZQ%3d%3d#db=afh&AN=1480277

- Van Aken, A. A. A. M. (2008) Externalizing behaviors in toddlerhood: A longitudinal study on the role of child and parental characteristics. Universiteit Utrecht, Utrecht.
- Veenstra, R., Lindenberg, S., Oldehinkel, A.J., De Winter, A.F, & Ormel, J. (2006). Temperament, environment, and antisocial behavior in a population sample of preadolescent boys and girls. *International Journal of Behavioral Development*, 30, 422-433. doi: 10.1177/0165025406071490
- Verhoeven, M., Van Baar, A., Deković, M., & Bodden, D. (2010). *The development of a Comprehensive Early Childhood Parenting Questionnaire (CECPAQ)*. Unpublished manuscript.
- Walton, A., & Flouri, E. (2010). Contextual risk, maternal parenting and adolescent externalizing behaviour problems: the role of emotion regulation. *Child: Care, Health and Development*, 36, 275-285. doi:10.1111/j.1365-2214.2009.01065.x
- Waters, C. A., & Pratt, M. (1996). Maternal and paternal responsiveness and the subsequent attachment relationship. *Infant behaviour and development*, 19, 808-809. doi:10.1016/S0163-6383(96)90862-0
- Waylen, A., Stallard, N., & Stewart-Brown, S. (2008). Parenting and health in mid-childhood: a longitudinal study. *European Journal of Public Health*, 18, 300–305. doi:10.1093/eurpub/ckm131
- Wicks-Nelson, R., & Israel, A. C. (2009). *Abnormal child and adolescent psychology (7th edition)*. New Jersey: Pearson Education.
- Wille, D. E. (1995). The 1990s: Gender differences in parenting. *Sex Roles*, 33, 803-817. doi:10.1007/BF01544780
- Winsler, A., Madigan, A. L., & Aquilino, S. A. (2005). Correspondence between maternal and paternal parenting styles in early childhood. *Early Childhood Research Quarterly*, 20, 1-12. doi:10.1016/j.ecresq.2005.01.007
- Zimmer-Gembeck, M. J., & Thomas, R. (2010). Parents, parenting and toddler adaptation: Evidence from a national longitudinal study of Australian children. *Infant Behaviour and Development*, 33, 518-529. doi:10.1016/j.infbeh.2010.07.004

The relationship between parental warmth and social-emotional development in children between 12 en 48 months

Background Studies that investigated the relationship between parental warmth en social-emotional development in children, often neglected the role of fathers and didn't focus on younger children. Therefore, the current study focused on young children and both parents. The study tried to answer the question what the relationship is between parental warmth and social-emotional development in children between 12 and 48 months of age ($M = 30$, $SD = 9.64$).

Method 307 parents filled in questionnaires about their way of parenting. Mother's also filled in questionnaires about their children's development.

Results Results showed that mother's seem to be warmer than fathers. Both paternal and maternal warmth was related to social-emotional development in children. However, only maternal warmth was related to less externalizing problem behaviour in children. Furthermore, no differences between boys and girls in social-emotional development were found. However, girls do show significantly less externalizing problem behaviour compared to boys. Finally, the results showed that paternal and maternal warmth was as important for boys as for girls. This study showed that both paternal and maternal warmth is related to social-emotional development in children between 12 and 48 months of age. Therefore, it seems important to involve fathers as well as mothers in prevention- and intervention-programs for social-emotional problems in children.